

РЕГІОНАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРИКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

УДК 338.45:65.011.46(477.8)

Т. В. Кулініч

Інститут регіональних досліджень НАН України

О. П. Просович

Національний університет „Львівська політехніка”

ВИРОБНИЧІ РЕСУРСИ ЯК ОСНОВА РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВОСТІ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Проаналізовано стан та ефективність використання виробничих ресурсів промисловості окремих областей Західного регіону України: Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської та Тернопільської. Особливу увагу приділено фінансово-економічній оцінці промислових об'єктів названих областей регіону, зокрема забезпеченості цих об'єктів основними засобами та рівню використання останніх. Наведено узагальнені результати оцінювання динаміки стану та використання виробничих ресурсів регіону за вказаними напрямками.

Для визначення можливостей майбутніх позитивних трансформацій і перспектив розвитку економіки Західного регіону України важливими етапами є встановлення забезпеченості промисловості областей регіону відповідними виробничими ресурсами та виявлення рівня ефективності їх використання. Саме тому серед основних проблем для нормального функціонування та розвитку промислових об'єктів регіону пріоритетними є такі: по-перше, мінімальна забезпеченість цих об'єктів виробничими ресурсами або неналежний стан останніх (зокрема в плані їх оновлення та ремонту), що не сприяє інтенсивному розвитку промисловості регіону, а по-друге, недостатнє використання наявних виробничих ресурсів, навіть за умови задовільної забезпеченості ними промислових об'єктів, що не створює умов для вибору екстенсивного шляху розвитку названих об'єктів.

Економічний розвиток промислових підприємств та використання їх ресурсних потенціалів є предметом досліджень багатьох сучасних провідних вчених, зокрема А. І. Амоші, Г. І. Башнянина, Є. І. Бойка, В. О. Василенко, В. М. Геєця, М. С. Герасимчука, О. В. Длугопольського, М. І. Долішнього, Ю. М. Іванова, С. О. Іщук, Є. В. Крикавського, В. І. Захарченка, І. І. Лукінова, В. С. Марціна, М. М. Павлишенка, С. М. Панчишина, Г. В. Савицької, Т. І. Ткаченко, Л. В. Шинкарук та ін. [1-5]. Численні праці цих науковців присвячені проблемам формування і трансформації промислових комплексів України, вивченню регіональних аспектів зазначених проблем, визначенні пріоритетів та перспектив розвитку промисловості.

Однак, на нашу думку, потребують глибшого вивчення питання організаційно-економічного забезпечення розвитку промислового виробництва, ефективності використання виробничих ресурсів у цій сфері за умов ринкових перетворень і вирішення нових завдань формування виробничо-технічної бази на основі використання досягнень науково-технічного прогресу і поєднання галузевих і територіальних принципів організації виробництва.

Основні цілі статті:

— дослідити сучасний стан та особливості використання виробничих ресурсів промисловості окремих областей Західного регіону України (Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської та Тернопільської) за сформованою сукупністю показників;

— виявити основні проблеми із забезпеченістю названих областей виробничими ресурсами та з їх використанням;

— намітити перспективи розвитку промисловості регіону, ґрунтуючись на наявних виробничих ресурсах.

Однією з найважливіших складових економіки України є промисловість, частка якої у ВВП перевищує 40%. Тому зростання промислового виробництва є одним з основних шляхів забезпечення стійкого розвитку української економіки. Адже промисловість включає підприємства, що здійснюють видобування та заготівлю природної сировини, виробництво та розподілення енергетичних ресурсів, випуск засобів виробництва й продукції кінцевого споживання.

Формування структури промислового виробництва та забезпечення його ефективності є нагальною потребою нинішнього етапу економічного реформування та переходу в перспективі на принципи стійкого розвитку. Науково-обґрунтований відбір пріоритетів розвитку промислового комплексу і шляхів їх досягнення є практичною основою формування позитивних соціально-економічних тенденцій у розвитку регіонів для досягнення глобальної стратегічної мети — забезпечення стійкого розвитку економіки України [2, с. 11–12].

Динамічний розвиток промислових підприємств можливий не лише через застосування новітніх досягнень науково-технічного прогресу, але й завдяки ефективному управлінню процесом господарської діяльності, а саме — завдяки інтенсивному використанню виробничих ресурсів.

У процесі проведення дослідження стану та ефективності використання виробничих ресурсів промисловості окремих областей Західного регіону України основну увагу нами було зосереджено на таких ключових напрямках:

1. Фінансово-економічна оцінка діяльності промислових об'єктів окремих областей Західного регіону України за 2003–2008 рр. (табл. 1).

2. Аналіз наявності і руху основних засобів промислових об'єктів окремих областей Західного регіону України за 2005–2008 рр. (табл. 2).

3. Оцінка використання основних засобів промислових об'єктів в окремих областях Західного регіону України в 2005–2008 рр. (табл. 3).

Оцінювання фінансово-економічних показників діяльності об'єктів промисловості у табл. 1 показало вищий рівень рентабельності операційних витрат, визначений у середньому за 2003–2008 рр., для Рівненської (4 %) і Волинської

(2,8 %) областей при ненайбільшій кількості суб'єктів господарювання і чисельності працюючих на промислових об'єктах названих областей для Західного регіону України.

У розрахунку на одне промислове підприємство Рівненська і Волинська області випереджують інші області регіону як за обсягом інвестицій, вкладених в їх основний капітал, так і за потенційною віддачею від використання цих інвестицій у вигляді валового доходу і операційного прибутку. Отже, саме вища інвестиційна активність промислових підприємств названих областей (у Волинській області у середньому за рік в одне підприємство було інвестовано — 485,4 тис. грн., а в Рівненській — 535,0 тис. грн.) дозволила їм вийти на вищий рівень ефективності господарської діяльності. Останнє відобразилося у середньорічних приростах операційного прибутку на кожному з промислових підприємств Рівненської області на +41,6 тис. грн. або на 42,81% і Волинської області — на +5,4 тис. грн. або на 21,23%, а також в збільшенні рентабельності операційної діяльності у промисловості цих областей на +1,18% і +1,25% відповідно.

При наданні характеристики стану і руху основних засобів на об'єктах промисловості (табл. 2) найвищою середньорічною залишковою вартістю цих необоротних активів за 2005–2008 рр. та її максимальним щорічним абсолютним приростом у Західному регіоні України відзначилася промисловість Рівненської області. Швидко зростала залишкова вартість основних засобів у Волинській області — у середньому на 12 % за аналізований період.

Виробничі фонди об'єктів промисловості Івано-Франківської області характеризувалися найбільшими середньорічними коефіцієнтами зносу (65,6 %), причому основні проблеми з таким істотним відсотком зносу основних засобів цієї області спостерігалися в галузі виробництва та розподілення електроенергії, газу та води (85,2 %), що вказує на зниження придатності до використання цих основних засобів до 14,8 %.

За співставленням середньорічних значень коефіцієнтів оновлення і вибуття додатний приріст вартості виробничих засобів об'єктів промисловості було отримано для всіх аналізованих областей, з максимумом для Волинської області (13,21 %), що загалом позитивно характеризує стан техніко-економічний стан виробничих ресурсів у промисловості Західного регіону України.

За результатами проведення узагальнюючої оцінки ефективності використання основних засобів об'єктів промисловості областей Західного регіону України за 2005–2008 рр. (табл. 3) найвищими середньорічними показниками фондівіддачі відзначилася Волинська область, у якій на 1 грн. залишкової вартості основних засобів у середньому за рік припадало 3,03 грн. доходу від реалізованої промислової продукції. Достатньо високими були середньорічні значення показника фондівіддачі також для Івано-Франківської (2,430), Тернопільської (2,115) і Львівської (2,062) областей.

Таблиця 1

**Фінансово-економічна оцінка діяльності промислових об'єктів
в областях Західного регіону України за 2003–2008 рр.***

Показники	Волинська область			Івано-Франківська обл.			Львівська область		
	Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст	
		абс.	відн., %		абс.	відн., %		абс.	відн., %
Кількість об'єктів, од.	1467	41	2,90	3034	23	0,77	6884	176	2,66
У розрахунку на 1 промисловий об'єкт:									
витрати (видатки) на утримання, тис. грн.	3446,7	762,1	29,19	2568,6	546,7	26,65	1787,9	337,4	20,78
валовий дохід, тис. грн.	3560,2	767,5	29,51	2556,5	512,8	26,04	1817,3	346,4	21,06
інвестиції в основний капітал, тис. грн.	485,4	140,6	33,10	335,6	109,3	33,38	217,7	50,8	25,93
операційний прибуток / збиток, тис. грн.	113,5	5,4	21,23	-12,1	-33,9	-10,00	29,4	9,0	47,62
рентабельність операційної діяльності, %	2,77	0,25	14,47	-0,36	-0,47	-7,49	1,33	0,23	22,22
середньооблікова кількість працівників, осіб	34	1	1,00	24	-1	-1,11	21	-1	-1,32

Показники	Рівненська область			Тернопільська область		
	Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст	
		абс.	відн., %		абс.	відн., %
Кількість об'єктів, од.	2100	13	0,63	2622	-259	-8,44
У розрахунку на 1 промисловий об'єкт:						
витрати (видатки) на утримання, тис. грн.	2575,1	568,7	23,88	1212,5	357,5	42,81
валовий дохід, тис. грн.	2689,1	610,3	25,34	1199,5	337,6	42,29
інвестиції в основний капітал, тис. грн.	535,0	156,9	35,50	90,5	29,0	46,60
операційний прибуток / збиток, тис. грн.	114,0	41,6	42,81	-13,1	-20,0	-10,25
рентабельність операційної діяльності, %	3,51	1,18	25,14	-0,64	-0,35	-5,09
середньооблікова кількість працівників, осіб	25	-1	-0,75	20	1	0,88

* Розрахунки у цій і в наступних таблицях проведено з використанням даних статистичних щорічників [6–10] і сайтів Головного та відповідних обласних управлінь статистики, а також за матеріалами, наданими ІРД НАН України міністерствами та відомствами і управліннями обласних державних адміністрацій Західного регіону України

Таблиця 2

Наявність та рух основних засобів промислових об'єктів окремих областей
Західного регіону України за 2005–2008 рр.

Галузі промисловості / показники	Волинська область			Івано-Франківська обл.			Львівська область		
	Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст	
		абс.	відн., %		абс.	відн., %		абс.	відн., %
<i>Промисловість</i>									
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	2421,1	248,3	12,23	4315,7	49,0	1,19	7973,3	226,9	2,94
коефіцієнт зносу, %	44,80	0,06	0,14	65,59	-0,28	-0,41	55,91	-0,37	-0,66
коефіцієнт оновлення, %	10,01	1,97	24,05	4,70	0,73	20,96	35,77	21,33	140,59
коефіцієнт вибуття, %	3,51	0,60	18,88	4,31	-1,83	-33,66	2,12	-1,17	-50,03
коефіцієнт приросту, %	13,21	1,31	10,76	5,70	4,09	359,52	7,82	2,12	34,21
<i>Добувна промисловість</i>									
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	216,4	0,5	0,22	779,3	40,1	5,42	1369,6	68,2	5,20
коефіцієнт зносу, %	41,95	0,6	1,42	61,54	-1,0	-1,60	53,00	-1,0	-1,93
коефіцієнт оновлення, %	5,29	0,4	7,31	5,05	0,3	6,29	8,69	1,0	13,13
коефіцієнт вибуття, %	0,73	0,0	5,48	1,21	0,1	11,60	2,56	0,0	-2,43
коефіцієнт приросту, %	4,89	0,3	8,02	7,26	0,4	5,16	7,25	0,7	11,51
<i>Переробна промисловість</i>									
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	1710,9	157,2	9,76	2647,8	200,8	8,51	4640,7	40,7	0,86
коефіцієнт зносу, %	40,55	0,1	0,19	35,69	-1,4	-3,59	51,25	0,8	1,56
коефіцієнт оновлення, %	12,71	0,8	6,10	8,76	1,5	21,64	7,20	0,0	-0,44
коефіцієнт вибуття, %	4,69	-0,7	-11,26	11,60	1,1	17,61	5,41	0,1	1,60
коефіцієнт приросту, %	18,04	0,7	3,99	6,33	1,6	10,81	7,36	-0,8	-9,35
<i>Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води</i>									
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	504,4	90,3	23,54	947,5	25,4	2,69	1947,5	5,9	0,31
коефіцієнт зносу, %	56,07	3,1	5,74	85,24	-0,6	-0,75	65,61	0,1	0,16
коефіцієнт оновлення, %	3,89	-1,1	-20,37	1,92	0,1	7,44	2,39	-0,1	-3,63
коефіцієнт вибуття, %	0,95	-0,1	-19,01	1,22	-0,2	-10,10	1,22	-0,2	-14,72
коефіцієнт приросту, %	5,18	-1,1	-19,44	1,20	0,2	21,42	2,88	-0,2	-5,26

Галузі промисловості / показники	Рівненська область			Тернопільська область		
	Серед. знач.	Сер. річ. приріст		Серед. знач.	Сер. річ. приріст	
		абс.	відн., %		абс.	відн., %
1	2	3	4	5	6	7
<i>Промисловість</i>						
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	8156,5	641,2	8,94	1708,9	130,9	8,27
коефіцієнт зносу, %	42,37	4,88	13,26	51,71	-0,49	-0,95
коефіцієнт оновлення, %	5,28	1,19	26,26	4,76	0,28	6,24
коефіцієнт вибуття, %	2,64	0,24	13,97	6,13	0,20	4,53
коефіцієнт приросту, %	5,07	0,71	15,17	5,39	0,56	10,74

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
<i>Добувна промисловість</i>						
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	149,1	15,0	10,57	41,2	10,0	38,05
коефіцієнт зносу, %	40,10	-1,4	-3,43	46,16	-9,7	-17,87
коефіцієнт оновлення, %	12,52	-0,4	-2,20	8,91	2,0	31,79
коефіцієнт вибуття, %	3,02	-0,1	-3,15	8,84	2,6	54,78
коефіцієнт приросту, %	19,60	0,2	0,63	39,73	11,4	77,53
<i>Переробна промисловість</i>						
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	1935,4	-28,3	-1,34	1246,6	19,2	1,50
коефіцієнт зносу, %	56,77	-0,3	-0,51	49,28	0,0	0,06
коефіцієнт оновлення, %	9,28	-0,2	-2,12	4,90	0,0	0,40
коефіцієнт вибуття, %	8,43	2,3	59,96	5,96	0,9	19,07
коефіцієнт приросту, %	5,02	-1,9	-18,51	4,82	-0,1	-1,05
<i>Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води</i>						
залишкова вартість ОЗ на кін. року, млн. грн.	6101,5	657,1	12,23	395,9	-18,1	-4,28
коефіцієнт зносу, %	32,95	4,3	15,20	59,02	1,0	1,73
коефіцієнт оновлення, %	2,37	-1,5	-33,73	3,84	0,1	1,39
коефіцієнт вибуття, %	0,32	-0,1	-15,33	7,04	1,7	131,38
коефіцієнт приросту, %	4,43	-0,5	-8,63	5,53	-2,4	-18,27

У Рівненській області рівень фондovіддачі протягом аналізованого періоду залишався нижчим рекомендованого (меншим 1) і лише в кінці 2008 р. зміг зрости до 1,249. Окрім того, в усіх аналізованих областях за 2005–2008 рр. спостерігалася поступове збільшення показника фондovіддачі (від +0,155 у Рівненській області до +0,380 — в Івано-Франківській) і, відповідно, зниження показника фондомісткості, що вказує на загалом позитивні тенденції щодо поліпшення використання основних фондів на промислових підприємствах регіону.

У трьох з п'яти аналізованих областей Західного регіону України у середньому за досліджуваний період були отримані прибуткові фінансові результати від операційної діяльності у розрахунку на кожен гривню залишкової вартості виробничих основних засобів промисловості: 0,108 — у Волинській, 0,047 — у Рівненській та 0,045 — у Львівській областях.

Таблиця 3

Використання основних засобів промислових об'єктів в окремих областях Західного регіону України за 2005–2008 рр.

Область / показники	Роки				Середнє значення	Середньорічний приріст	
	2005	2006	2007	2008		абс.	відн., %
1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Волинська область</i>							
Фондовіддача	2,986	2,727	2,803	3,615	3,032	0,210	6,58
П / ОЗ*	0,150	0,112	0,159	0,011	0,108	-0,046	-58,41
<i>Івано-Франківська область</i>							
Фондовіддача	1,804	2,675	2,296	2,945	2,430	0,380	17,75
П / ОЗ	0,039	0,034	0,041	-0,165	-0,013	-0,068	-7,01

Продовження табл. 3

1	2	3	4	5	6	7	8
<i>Львівська область</i>							
Фондовіддача	1,570	1,824	2,161	2,692	2,062	0,374	19,69
П / ОЗ	0,026	0,036	0,067	0,053	0,043	0,009	26,23
<i>Рівненська область</i>							
Фондовіддача	0,784	0,861	0,796	1,249	0,923	0,155	16,79
П / ОЗ	0,042	0,045	0,045	0,055	0,047	0,004	9,73
<i>Тернопільська область</i>							
Фондовіддача	1,705	1,794	2,194	2,766	2,115	0,354	17,50
П / ОЗ	0,020	0,021	0,013	-0,155	-0,025	-0,058	-6,08

* П / ОЗ — сума прибутку або збитку (грн.), що припадає на 1 грн. вартості основних засобів у промисловості області.

Отже, загалом віддача від використання основних засобів на промислових об'єктах регіону була вищою рекомендованого рівня, зокрема оціненого за показниками фондovіддачі. Окрім того, значення цих показників характеризувалися позитивними приростами за весь аналізований період.

Оцінені та узагальнені аналітичні дані дозволяють розробляти і приймати відповідні рішення на всіх рівнях управління та дають змогу виявити резерви підвищення ефективності використання виробничих ресурсів.

Так, більша частина (понад 55%, крім Рівненської області) основних засобів підприємств, що виробляють та розподіляють електроенергію, газ та воду, є фізично зношена і морально застаріла. Виробництво же цих ресурсів є ресурсомістким, затратним і, відповідно, спричинює зростання їх вартості, що знижує ефективність будь-якого виду економічної діяльності.

Стабільність розвитку промислового комплексу країни значною мірою залежить від його структурних особливостей: співвідношення витрат на розвиток галузей, їх внеску у формування валового регіонального продукту тощо. Структурні параметри промисловості значною мірою визначають кількість та якість відтворювальних процесів у регіоні.

Загалом, розвиток промисловості України суттєво залежить від впровадження цілеспрямованої структурної, інвестиційно-інноваційної, зовнішньо-економічної і соціальної політики, раціональної організації процесів формування міжгалузевих і територіальних потоків важливих видів промислової продукції. Тобто розвиток економіки України та її регіонів суттєво залежить від реалізації в країні такої промислової політики, яка б створювала умови для зростання конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції та забезпечувала б узгодження інтересів високоспеціалізованих галузей з особливостями розвитку регіонів.

Промисловість, як відкрита підсистема державного господарського комплексу, відіграє системоутворюючу роль в економіці країни завдяки участі у виробництві, розподілі, обміні, споживанні матеріальних благ та послуг. А тому при реалізації ефективної державної промислової політики передусім має бути сформовано відповідну систему для оптимального управління розвит-

ком промисловості регіонів України, яка має враховувати стан і можливості інтенсивного використання регіональних промислово-виробничих ресурсів.

При проведенні подальших досліджень планується зосередити увагу на оцінюванні впливу територіально-галузових особливостей регулювання розвитку промислового виробництва в областях Західного регіону України на підвищення ефективності та конкурентоспроможності національної економіки.

1. Василенко В. О. Виробничий (операційний) менеджмент : навч. посіб. / В. О. Василенко, Т. І. Ткаченко; за ред. В. О. Василенка. — Вид. 2-ге, випр. і доп. — Київ : Центр навчальної літератури, 2005. — 532 с.
2. Длугопольський О. В. Промисловий розвиток регіону: методичні аспекти дослідження / О. В. Длугопольський // Регіональні перспективи. — 2002. — № 1. — С. 11–14.
3. Крикавський Є. Аналіз використання виробничих ресурсів та витрат : навч. посіб. / Є. Крикавський. — Львів : Держ. ун-т „Львівська політехніка”, 1997. — 220 с.
4. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства / Г. В. Савицька. — К : Знання, 2004. — 654 с.
5. Шинкарук Л. В. Фактори динаміки основного капіталу / Л. В. Шинкарук // Менеджер. — 2004. — № 2(28). — С. 81–87.
6. Статистичний щорічник Волинської області за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Волинській області. / За ред. М. І. Мотиль. — Луцьк, 2009. — 570 с.
7. Статистичний щорічник Івано-Франківської області за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Івано-Франківській області. / За ред. М. М. Колімбровського. — Івано-Франківськ, 2009. — 534 с.
8. Статистичний щорічник Львівської області за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Львівській області / За ред. С. О. Матковського. — Львів, 2009. — Ч. 1. — 374 с.
9. Статистичний щорічник Рівненської області за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Рівненській області. / За ред. Ю. В. Мороза. — Рівне, 2009. — 572 с.
10. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2008 рік / Державний комітет статистики України. Головне управління статистики у Тернопільській області. / За ред. В. Г. Кирича. — Тернопіль, 2009. — 461 с.

The state and efficiency of industry production resources' use are analysed for Ukrainian Western region's separate areas, such as: Volyn', Ivano-Frankivsk, Lviv, Rivne and Ternopil. The special attention is spared to the financial-economic estimation of industrial objects of these areas of region, in particular to providing and use of these objects' fixed assets. There are also given some generalized results of dynamic evaluation of state and use of regional production resources by indicated directions.